

ВІСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Пожарської Олени Юріївни на тему
«Цирк у просторі культури України: інституалізаційний аспект»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 «Культурологія»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвиток сучасного гуманітарного знання актуалізує необхідність культурологічного осмислення цирку як феномену, специфіка функціонування якого невід'ємно пов'язана із соціокультурними трансформаціями та виразно демонструє світоглядні та ціннісно-смислові зрушення, що відбуваються в просторі культури на різних історичних етапах. Відтак, попри високу суспільну затребуваність цирку, активізацію інтересу до його наукового осмислення як специфічного виду мистецтва, актуалізується потреба в дослідженні цирку як феномену культури. Особливого значення, в контексті вибору теми представленого дослідження, набуває необхідність поглиблення наукових уявлень про цирк як складний феномен української культури, осмислення якого в теоретичному, історичному та практичному вимірах сприяє виявленню особливостей та етапів процесу трансформації українського цирку в значущий соціокультурний інститут культурного простору України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, науковими напрямами академії та кафедри, на якій виконувалася дисертація. Дослідження здійснено на кафедрі культурології та інформаційних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Тема дисертації узгоджена з дослідницькою тематикою НАККоМ: «Актуальні проблеми культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний № 115U001572).

Мета дослідження – виявити особливості та етапи процесу трансформації українського цирку в соціокультурний інститут.

Відповідно до мети визначено наступні завдання дослідження:

- шляхом аналізу інформаційних, публіцистичних джерел, наукової літератури виявити особливості підходів до дослідження цирку в сучасному гуманітарному дискурсі;
- обґрунтувати сутність концепційних зasad осмислення цирку як феномену культури;
- виявити та експлікувати функції циркової вистави як театралізованої форми культури;
- простежити витоки та соціокультурні передумови процесу інституалізації українського цирку;
- визначити та охарактеризувати етапи становлення цирку як соціокультурного інституту в просторі культури України кінця ХХ – початку ХХІ століття;
- дослідити та обґрунтувати роль Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв в процесах формування освітньо-професійних зasad інституалізаційних процесів та підготовці кваліфікованих кадрів для циркової галузі;

- проаналізувати сучасні культурні практики як форми презентації цирку;
- з'ясувати сутність та роль цирку як чинника культурної дипломатії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі *упередше*:

- у вітчизняній культурології здійснено комплексне дослідження цирку як явища української культури, розглянутого у вимірах процесу інституалізації – організаційного оформлення цирку в багатофункціональний соціокультурний інститут, становлення якого визначалося специфікою соціокультурних умов на різних історичних етапах формування культурного простору України;
- виокремлено та охарактеризовано етапи процесу інституалізації українського цирку, аналіз яких вияв трансформаційні зміни в динаміці розвитку української культури, а саме: X-XVII ст. – зародження початкових видовищних форм культури (видовища скоморохів, жонглерів, дресирувальників та ін.); XVIII-XIX ст. – оформлення цирку в самобутнє явище культури, поява нових видовищних форм (балаганна вистава, ляльковий театр, феєрії, арлекінади та ін.), диференціація циркових жанрів (клоунада, акробатика, пантоміма, еквілібрістика, жонглювання та ін.); друга половина XIX-початок XX ст. – упорядкування циркової справи, виникнення перших стаціонарних цирків, розширення циркових жанрів, професіоналізація циркового мистецтва тощо; 1920-ті – кінець 1980-х рр. – стандартизація системи централізованого державного управління цирковою галуззю, розробка нормативної основи та репертуарної політики на принципах тотального контролю за ідейно-художнім рівнем програм цирків країни; кінець ХХ - початок ХХІ століття – організаційне оформлення різних моделей управління цирковою галуззю, формування управлінської, нормативно-правової та освітньо-професійної зasad українського цирку як соціокультурного інституту;
- доведено роль Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв – провідного навчального закладу в системі професійної культурно-мистецької освіти України, який здійснює підготовку висококваліфікованих кадрів для вітчизняної циркової галузі, в процесі інституалізації цирку, що постає як невід'ємна складова формування його освітньо-професійних засад.

Уточнено:

- поняття «соціокультурний інститут» в сучасному культурологічному дискурсі, що інтерпретується як історично сформований результат культуртворчої діяльності суспільства, оснований на спільні вироблених соціальних та культурних нормах, цінностях, традиціях й виконує інтегручу, транслюючу, комунікативну, виховну та рекреаційну функції;
- поняття «інституалізація цирку» розглядається як процес визначення та організаційного оформлення цирку в соціокультурний інститут шляхом формування його базових засад – організаційно-управлінської, нормативно-правової та освітньо-професійної;
- поняття «циркове видовище» визначається в дослідженні як поліфункціональне явище, яке являючи собою художньо-організоване ігрове

дійство, набуває ознак символічного, ритуального акту та постає як театралізована форми культури.

Розширено уявлення про:

- функції циркового видовища, найбільшої значущості серед яких набувають: естетична, компенсаторна, комунікативна, емоційно-психологічна, рекреаційна, соціально-інтеграційна, трансляції соціального досвіду, ідеологічна;
- український цирк як інструмент культурної дипломатії, його ролі в інтеграційних процесах.

Удосконалено:

- уявлення про фестивалі циркового мистецтва як значущої мистецько-організаційної форми та практики культури, яка відіграє значну роль в презентації українського цирку на світовій арені.

Набули подальшого розвитку:

- знання про цирк як об'єкт культурологічної рефлексії.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані при викладанні навчальних курсів з культурології, теорії та історії культури, теорії та історії цирку та ін., застосовані в розробці різноманітних проектів у галузі культури, зокрема при визначенні стратегії подальшого розвитку циркового мистецтва в Україні та, у цілому, цирку як невід'ємної складової культурної та гуманітарної політики української держави.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою, яка виконана в галузі гуманітарних наук. Теоретичні положення, практичні розробки, фактологічні дані, висновки й положення наукової новизни здобуті автором у результаті самостійних досліджень. Всі наукові публікації є одноосібними.

Апробація матеріалів дослідження здійснювалася на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція «Національні культури в глобалізованому світі» (Київ, 2017); Десята Міжнародна науково-творча конференція «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 2017); Міжнародна науково-практична конференція «Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин» (Київ, 2017); III Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» (Маріуполь, 2017); XIII Міжнародна науково-практична конференція «Євроінтеграційні процеси в сучасній Україні: культурно-мистецькі аспекти розвитку» (Рівне, 2017); III Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії» (Київ, 2018).

Публікації. Основні положення, наукові результати та висновки дослідження висвітлені в 13 одноосібних публікаціях, 5 із яких опубліковано у фахових виданнях, затверджених МОН України, 2 – у виданнях, внесеніх до міжнародних наукометричних баз, 6 – праці апробаційного характеру.

Публікації, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Пожарська О. Ю. Цирк як предмет гуманітарного наукового аналізу // Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. 2017. Вип. № 1(8). С. 82–86.
2. Пожарська О. Ю. Культурогенез циркового мистецтва // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2017. Вип. № 25. С. 38–42.
3. Пожарська О. Ю. Цирк як поєднання масового і елітарного мистецтва в системі сучасної культури // Питання культурології. 2018. Вип. № 34. С. 132–140.
4. Пожарська О. Ю. Фестивалі циркового мистецтва як форма культурної взаємодії // Культура і мистецтво у сучасному світі. 2018. Вип. 19. С. 79–86.
5. Пожарська О. Ю. Циркове мистецтво як об'єкт художньої рефлексії // Культура України. 2018. Вип. 62. С. 88–97

Статті у виданнях, внесених до міжнародних наукометрических баз

6. Пожарська О. Ю. Зміст і функції циркового видовища // Молодий вчений. 2017. Вип. № 9(49). С. 181–186.
7. Пожарська О. Ю. Циркове мистецтво як чинник культурних змін // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, 2018. № VI(31), Issue 185, Dec. С. 7–12.

Опубліковані праці аprobacійного характеру

8. Пожарська О. Ю. Витоки циркового мистецтва // Десята Міжнар. наук.-творча конф. «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології», 20 квітня 2017 р., м. Київ / НАККіМ. Київ, 2017. С. 65–67.
9. Пожарська О. Ю. Культурна дипломатія: сутність та значення в сучасному суспільстві // Всеукр. наук.-практ. конф. «Національні культури в глобалізованому світі», 6–7 квітня 2017 року, м. Київ / КНУКіМ, 2017. Київ, 2017. С. 212–214.
10. Пожарська О. Ю. Культурна дипломатія: сучасні виклики для України // Міжнар. наук.-практич. конф. «Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин», 19–20 квітня 2017 р., м. Київ / КНУКіМ. Київ, 2017. С. 256–261.
11. Пожарська О. Ю. Ігровий зміст циркового видовища // III Міжнар. наук.-практ. конф. «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства», 15 листопада 2017 р., м. Маріуполь / Маріупол. держ. університет. Маріуполь, 2017 С. 195–198.
12. Пожарська О. Ю. Мистецтво в системі взаємовідносин масової і національної культури // III Міжнар. наук.-практ. конф. «Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії», 21–22 березня 2018 р., м. Київ / КУК; КНУКіМ. Київ, 2018. С. 130–132.
13. Пожарська О. Ю. Синтез масового та елітарного у цирковому мистецтві // Міжнар. мультидисциплінарна конф. «Наука і техніка сьогодення: пріоритетні напрямки розвитку України та Польщі», 19–20 жовтня 2018 р.,

м. Воломін, Польща / Університет міжнар. та регіонального співробітництва імені Зигмунта Глогера. Воломін, 2018. С. 182–185.

За результатами попередньої експертизи дисертації О. Ю. Пожарської та повноти публікацій основних результатів дослідження,

РЕЦЕНЗЕНТИ УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Пожарської Олени Юріївни на тему «Цирк у просторі культури України: інституціональний аспект».

2. Вважати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів та обґрунтованістю висновків дослідження дисертація О. Ю. Пожарської «Цирк у просторі культури України: інституціональний аспект» відповідає спеціальності 034 - Культурологія та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Пожарської Олени Юріївни на тему «Цирк у просторі культури України: інституціональний аспект» за спеціальністю 034 - Культурологія до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

Доктор культурології, професор,
завідувач кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій НАККМ

О. Р. Копієвська

Доктор культурології, професор,
професор кафедри культурології та
інформаційних комунікацій НАККМ

О. В. Овчарук

